

CZU: 811.111`276.6:34

CONSIDERAȚII PRIVIND SPECIFICUL LIMBAJULUI JURIDIC ÎN LIMBA ENGLEZĂ DE LA CURTEA EUROPEANĂ PENTRU DREPTURILE OMULUI

Victoria FIODOROV

Universitatea de Stat din Moldova

În articol sunt examinate trăsăturile definitorii ce sunt proprii limbajului juridic în limba engleză de la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, metalimbaj reprezentat în totalitate prin hotărârile acestei instanțe. Un aspect important ce ține de actualitatea studierii termenilor juridici în limba engleză din terminologia Curții Europene pentru Drepturile Omului este numărul impunător de cereri ce se află într-o creștere continuă, prin care Moldova este condamnată și, respectiv, traducerea acestor hotărâri.

Cuvinte-cheie: limbaj juridic, termen juridic, terminologie, context, traducere, hotărâre judecătorească, echivalență.

REFLECTIONS ON THE LEGAL LANGUAGE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

The article aims at examining the peculiarities of the English legal language of the European Court of Human Rights, which is entirely represented by the judgments of this court. An important aspect of the recent study of the English legal terms in the terminology of the European Court of Human Rights is the huge number of applications that are in continuous growth against Moldova and respectively the translation of these judgements.

Keywords: legal language, legal term, terminology, context, translation, judgement, equivalence.

Jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului (CtEDO) – o jurisdicție internațională cu sediul la Strasbourg, ocupă un loc special în sistemul dreptului comunitar. Această instituție este alcătuită dintr-un număr de judecători egal cu cel al statelor membre ale Consiliului Europei care au ratificat Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Misiunea sa constă în verificarea respectării de către state a drepturilor și garanțiilor prevăzute în Convenție. CtEDO examinează cererile individuale și ale statelor în care sunt semnalate violări ale drepturilor civile și politice stabilite în Convenție. Din anul 1998 cetățenii statelor membre pot aplica direct la CtEDO în cazul în care consideră că le-a fost lezat oarecare drept consfințit în Convenție.

Toate cererile cetățenilor sunt examinate de către judecătorii Curții Europene a Drepturilor Omului. Fiecare stat membru al Consiliului Europei are câte un judecător. Aceștia sunt aleși de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei la propunerea autorităților naționale. Mandatul judecătorilor la CtEDO variază de la 6 la 9 ani, acesta fiind decis prin tragere la sorți. Actualmente, judecător din partea Republicii Moldova la CtEDO este Valeriu Grițco, ales la data de 2 octombrie 2012 în cadrul sesiunii de toamnă a APCE pentru un mandat de 9 ani.

Raportat la populația țării, numărul cererilor depuse la CtEDO împotriva Moldovei este foarte mare. La acest capitol, în anul 2015 Moldova se afla pe locul 3 din cele 47 de țări membre ale Consiliului Europei, cu indicele de 2.84 cereri la 10.000 de locuitori, devansând Germania, Spania, Olanda sau Portugalia, țări care au aderat la Convenția Europeană pentru Drepturile Omului cu mult timp înaintea Moldovei și au o populație cu mult mai mare decât a Moldovei. Îmbucură faptul că acest fenomen este în descreștere, deoarece, conform datelor statistice, în 2016 Moldova s-a poziționat deja pe locul 7.

Metalimbajul jurisprudenței Curții Europene pentru Drepturile Omului este reprezentat în totalitate prin hotărârile acestei instanțe. De menționat că limbile oficiale ale CtEDO sunt franceza și engleza, însă cererile pot fi redactate în una dintre limbile oficiale ale statelor semnatare ale Convenției.

După cum am menționat, metalimbajul juridic este recunoscut de către mulți specialiști din domeniu ca fiind unul dintre cele mai dificile limbaje de specialitate, care solicită efort metodic susținut, atenție și concentrare maximă din partea traducătorului, atât asupra conceptelor juridice, cât și a modului de a defini termenii. Faptul că metalimbajul utilizat în jurisprudența CtEDO are trăsăturile sale specifice a fost subliniat chiar și în Regulamentul de procedură al Curții de Justiție, Titlul 1, Capitolul 8: *de asemenea, trebuie să se observe că dreptul comunitar folosește o terminologie proprie, chiar și atunci când există o concordanță deplină a versiunilor lingvistice. În plus, trebuie subliniat că noțiunile juridice nu au în mod necesar același conținut în dreptul comunitar și în dreptul național al diferitor state membre* [1].

Trăsăturile specifice, proprii acestui metalimbaj, sunt determinate în primul rând de natura și conținutul acestor acte normative. Potrivit renumitului cercetător francez Jean-Claude Gémard, care acordă o importanță deosebită studierii metalimbajului juridic, textul juridic prezintă trei caracteristici fundamentale ce îl deosebesc de alte texte, și anume: este un *text normativ* care are un *stil* și *vocabular specific* [2].

Generalizând, Gémard clasifică textele juridice în 3 categorii:

- 1) *documente de interes public* (legi, reglementări, hotărâri judecătorești...);
- 2) *documente de interes privat* (contracte, testamente);
- 3) *texte doctrinare* [3].

Sușinem părerea autorului acestei clasificări, care menționează de asemenea că fiecare dintre aceste categorii în parte determină natura specifică limbajului utilizat în text, precum și propriile dificultăți de traducere.

Stricto sensu, caracteristica distinctivă supremă a documentelor juridice este, fără îndoială, natura lor de constrângere, deciziile legiuitorului fiind reflectate în lege. De menționat că aceste constrângeri sunt nu doar pentru destinatarii textelor, acestea sunt și constrângeri implicite pentru traducători, în funcție de tipul textului. Hotărârile și deciziile judecătorești ale CtEDO, fiind acte de judecată, sunt acte normative oficiale, de interes public, ce aparțin procesului de judecată. Este de remarcat faptul că anume această caracteristică determină forma de exprimare în aceste acte – strict standardizată, stereotipă, ce conține numeroase formulări speciale care aparțin în exclusivitate metalimbajului juridic. În majoritatea cazurilor, acești termeni înregistrează o utilizare foarte îngustă și sunt înțeleși doar de către specialiștii din domeniu, deoarece sunt proprii în exclusivitate domeniului dreptului. Acești termeni sunt monosemici, semantic stabili și lipsiți de ambiguități și aproape în exclusivitate atașați la contextul lor juridic. Interpretarea unui document juridic depinde în mare măsură de traducerea corectă a acestor termeni.

Structura textuală a acestei categorii de text, mecanismele de coeziune textuală, precum și ordinea unităților utilizate în acest tip de text sunt respectate cu rigoare, deoarece în cazul acestor tipuri de texte juridice (în cazul nostru – hotărâri judecătorești ale CtEDO) nivelul structural de asemenea nu poate fi supus adaptării. Prezentăm în continuare structura hotărârilor judecătorești ale CtEDO:

Descrierea materialului studiat (hotărâre judecătorească)

Data publicării – 18 mai 2010

Procedura

În fapt:

1. Circumstanțele cauzei
2. Dreptul național (intern) relevant

În drept:

1. Admisibilitatea plângerilor
2. Pretinsa încălcare a articolului nr...din Convenție
  - *Susținerile părților*
  - *Aprecierea Curții*
3. Pretinsa violare a articolului nr....din Convenție
4. Aplicarea articolului nr....din Convenție
  - *Prejudiciul material*
  - *Prejudiciul moral*
  - *Costuri și cheltuieli*
  - *Penalități*

Evaluarea rezultatelor

În pofida faptului că metalimbajul juridic al CtEDO se caracterizează prin forma sa strict standardizată și stereotipă, anume această însușire este considerată de către unii cercetători o facilitate ce contribuie la evitarea unor aspecte problematice apărute pe parcursul traducerii acestor acte. (Este de remarcat că anume stereotipia, condamnată în alte cazuri, face ca metalimbajul specializat să capete trăsături definitorii, marcate de invariante, ceea ce facilitează, în ultimă instanță, atât comunicarea într-o sferă de activitate, cât și traducerea [4]). Vom fi de acord cu această afirmație, deoarece metalimbajul juridic în limba engleză și în cea română utilizat la CtEDO încadrează diverse formulări specifice, care pe parcursul utilizării frecvente au devenit clișee. Aceste clișee reprezintă niște structuri lingvistice stereotipe, adeseori excesiv folosite, dar grație acestui fapt recunoscute de către vorbitorii unei limbi ca structuri ce aparțin unui metalimbaj specific sau semnaleză apartenența vorbitorului ca parte a unui grup:

- *reclamantul a susținut... / the applicant alleged...*
- *cauza a fost inițiată printr-o cerere / the case originated in an application...*
- *Curtea consideră... / The Court considers...*
- *reclamantul a fost reprezentat de... / the applicant was represented by...*

Ajungem să conchidem că aceste structuri formează un fond comun de cunoștințe pentru participanții la anumite procese din domeniul respectiv, utilizatorii cărora semnalează direct că aparțin acestui grup și dețin acest bagaj de termeni. Clișeele din cadrul metalimbajului dreptului sunt de neevitat, ele dobândesc o formă standardizată, unificatoare și prezintă numeroase avantaje pentru utilizatori. În primul rând, clișeele din metalimbajul juridic devin structuri stricte ce permit crearea rapidă a unui mesaj standard și, în acest fel, eficientizează promptitudinea.

Cât privește traducerea acestor formulări speciale, pentru a desemna corect o realitate juridică, deseori se face apel la utilizarea calculului lingvistic. Considerăm prezența lor în metalimbajul dreptului ca fiind un privilegiu pentru traducător, deoarece, transformându-se în clișee, ele devin unanim recunoscute, devin niște structuri șablonate ce pot fi cu ușurință redactate corect în procesul traducerii dintr-o limbă în alta. Metalimbajul jurisprudenței CtEDO abundă în astfel de structuri invariabile, stereotipe, pentru care există echivalente stabile. Studiul efectuat ne-a permis să identificăm și să clasificăm cele mai frecvente construcții de acest gen:

1. Denumiri de diverse organe de ocrotire a normelor de drept, instituții, precum și o serie de acte emise de către ele: *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms – Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale; Prosecutor's Office – Procuratura; Criminal Code – Codul Penal; Plenary Supreme Court - Plenumul Curții Supreme.*

- Ex.: On 20 May 2010 the Rascani Prosecutor's Office refused again to initiate criminal proceedings / La 20 mai 2010 Procuratura Râșcani a refuzat din nou să inițieze urmărirea penală.
- Ex. The relevant parts of the Criminal Code read at the material time as follows.... / Părțile relevante ale Codului de procedură penală, în vigoare la acel moment, sunt după cum urmează....

2. Construcții invariabile pentru care există traduceri stabile, evitându-se traducerea *ad litteram*: *beyond reasonable doubt – dincolo de orice dubiu rezonabil; with reference – cu referință; the Court therefore concludes – prin urmare, Curtea notează; based on that decision – în baza acestei decizii; under the article – în conformitate cu articolul; turning to the facts of the present case – revenind la speța în cauză.*

- Ex.: Based on that decision, the Government considered that it was the Court's ruling that the appeals before the investigating judges in such cases were not to be considered an effective remedy and thus, that they were not to be pursued.
În baza acestei decizii, Guvernul a considerat că aceasta a fost opinia Curții că recursurile în fața judecătorilor de instrucție în astfel de cazuri nu constituie o cale de atac eficientă și, prin urmare, nu sunt obligatorii de urmat.
- Ex.: In assessing evidence, the Court has generally applied the standard of proof beyond reasonable doubt.
În aprecierea probelor, Curtea, de obicei, aplică standardul probațiunii dincolo de orice dubiu rezonabil.
- Ex.: Turning to the facts of the present case, the Court notes that the applicant presented numerous injuries after her release from detention.
Revenind la speța în cauză, Curtea notează că după eliberarea din arest pe corpul reclamantei erau prezente numeroase leziuni.

Analiza acestor structuri calchiate ne permite să afirmăm că în cadrul metalimbajului juridic al CtEDO e necesară o stabilire a echivalentelor, o unificare, care ar fi valabilă pentru toate persoanele implicate în aceste traduceri. Instrumentele electronice de traducere asistată, precum și dicționarele și bazele de date existente sunt foarte utile în acest scop. Considerăm însă că este strict necesară elaborarea unui ghid de traducere sau a unui glosar de termeni standardizați doar din metalimbajul juridic al CtEDO, în care ar fi expuse cele mai frecvente sintagme, tipuri de structuri, care vor preciza și vor ghida traducătorul spre o traducere corectă. În acest fel, standardele vor constitui instrumente de lucru care vor facilita lucrul traducătorului și în același timp vor constitui repere în evaluarea calității. În cazul studiului nostru, stabilirea unor standarde clare în procesul traducerii metalimbajului juridic al CtEDO din engleză în română va avea ca scop utilizarea unui corpus de termeni specializați care ar eficientiza traducerea.

În urma acestei prezentări, se impun câteva concluzii cu caracter general pe care le enunțăm în continuare:

- *structurile de tipul celor prezentate anterior nu variază;*
- *aceste structuri sunt recunoscute cu ușurință de către traducător care mai târziu sunt redactate corect în procesul traducerii.*

Potrivit opiniei expuse de cercetătoarea Ana Guțu, limbajul juridic național este în strictă dependență de sistemul de drept al statului, pe când limbajul rezoluțiilor și recomandărilor instituțiilor și consiliilor de rang internațional, cum ar fi, spre exemplu, cel al Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, este unul supra-național, din punctul de vedere al sistemelor de drept, astfel realizând în primul rând condiția că orice text de drept, indiferent de domeniu sau subdomeniu, este tributar limbii [5].

Tinem să evidențiem totuși că metalimbajul juridic englez-român al CtEDO, spre deosebire de textele juridice ce aparțin limbajului juridic național sau de cele ce sunt de ordin supra-național, cum ar fi diverse rezoluții și tratate ale diferitelor organe și comisii de ordin internațional și universal, poartă amprenta unui melanj al metalimbajului juridic atât național, cât și supra-național. Din punctul nostru de vedere, faptul dat este explicat de natura și scopul acestei instanțe, și anume: CtEDO examinează cererile cu privire la încălcarea drepturilor omului la nivel internațional, iar deciziile și hotărârile adoptate de acest for legiuitor sunt destinate fiecărei țări în parte, astfel raportându-se la instanțele de ordin național.

Printre rezultatele analizei efectuate asupra metalimbajului juridic al CtEDO am remarcat tendința de simplificare a acestor texte juridice. Scopul acestor simplificări este dictat de cerința de bază care este impusă limbajului juridic: asigurarea clarității și accesibilității textului dat de lege publicului larg; deci, nu doar traducătorilor specializați, dar și persoanelor implicate în aceste cauze, receptorilor nespecialiști. Ideea dată a fost și este susținută în continuare de numeroși cercetători din domeniu. Primul lingvist în spațiul anglofon, care a lansat un apel către jurilingviști în ce privește susținerea simplificării limbajului juridic, a fost D.Melinkoff, iar lingvistul H.Batiffol încă în 1978 sublinia importanța accesibilității acestui limbaj pentru toate categoriile de cetățeni, indiferent dacă dețin sau nu studii în domeniul dreptului: „La langue juridique est une des langues des spécialistes qui doit être compréhensible de tous, initiés ou profanes, puisque dans tous les pays nemo censetur legem ignorare, nul nest censé ignorer la loi” [6].

În viziunea noastră, actualmente, accesibilitatea și înțelegerea termenilor juridici de către nespecialiști a crescut considerabil grație nivelului mai înalt de instruire al populației, deși există numeroase dificultăți în procesul de utilizare corectă a acestor termeni.

Spre deosebire de textele autentice elaborate în engleză, cele traduse în limba română conțin numeroase structuri mai lungi ce abundă în prepoziții. Faptul dat poate fi explicat prin caracterul limbii engleze care nu este o limbă fluctuantă, astfel nu are nevoie de prepoziții pentru a exprima o structură. Spre exemplu:

- *Civil and Administrative Review College – Colegiul de Revizuire Civilă și Administrativă;*
- *enforcement authorities – organe de executare;*
- *procedural error – eroare de procedură;*
- *Civil Procedure Code – Codul de procedură civilă.*

Studiul textelor juridice ale CtEDO ne-a ghidat spre formularea unor **concluzii**: trăsăturile definerii ce sunt proprii limbajului juridic în limba engleză al CtEDO sunt determinate în primul rând de natura și conținutul acestor acte normative. Textul juridic al CtEDO prezintă trei caracteristici fundamentale ce îl deosebesc de alte texte juridice, și anume: este un **text normativ de interes public, strict standardizat** ce are **natură de constrângere**.

Referințe:

1. Regulamentului de procedură al Curții de Justiție, Titlul I (organizarea Curții), Capitolul 8 (regimul lingvistic), art.36-42.
2. GEMAR, J-C. Le plus et le moins-disant culturel du texte juridique. Langue, culture et equivalence. En: *Meta: journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal*, 2002, vol.47, no2. 166 p.
3. Ibidem.
4. CONDREA, I. Sintagma stereotipă. Clișeu în traducere. În: *Buletin de lingvistică* (Chișinău), 2010, nr.11, p.47.
5. GUȚU, A. *Revista Jurilingvistică și traducerea în contextul plurilingvismului. Limbajul documentelor APCE: sinergie între jurilingvistică și politică*. Chișinău: ULIM, 2015, p.7.
6. BATIFFOL, H. *Observations sur la spécificité du vocabulaire juridique*. Toulouse: Université des Sciences Sociales de Toulouse, 1978, p.29.

Date despre autor:

Victoria FIODOROV, doctorandă, Școala doctorală *Studii de Lingvistică Romano-Germanică și Literatură Universală și Comparată*, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: vrotari_2003@yahoo.com

Prezentat la 11.07.2018